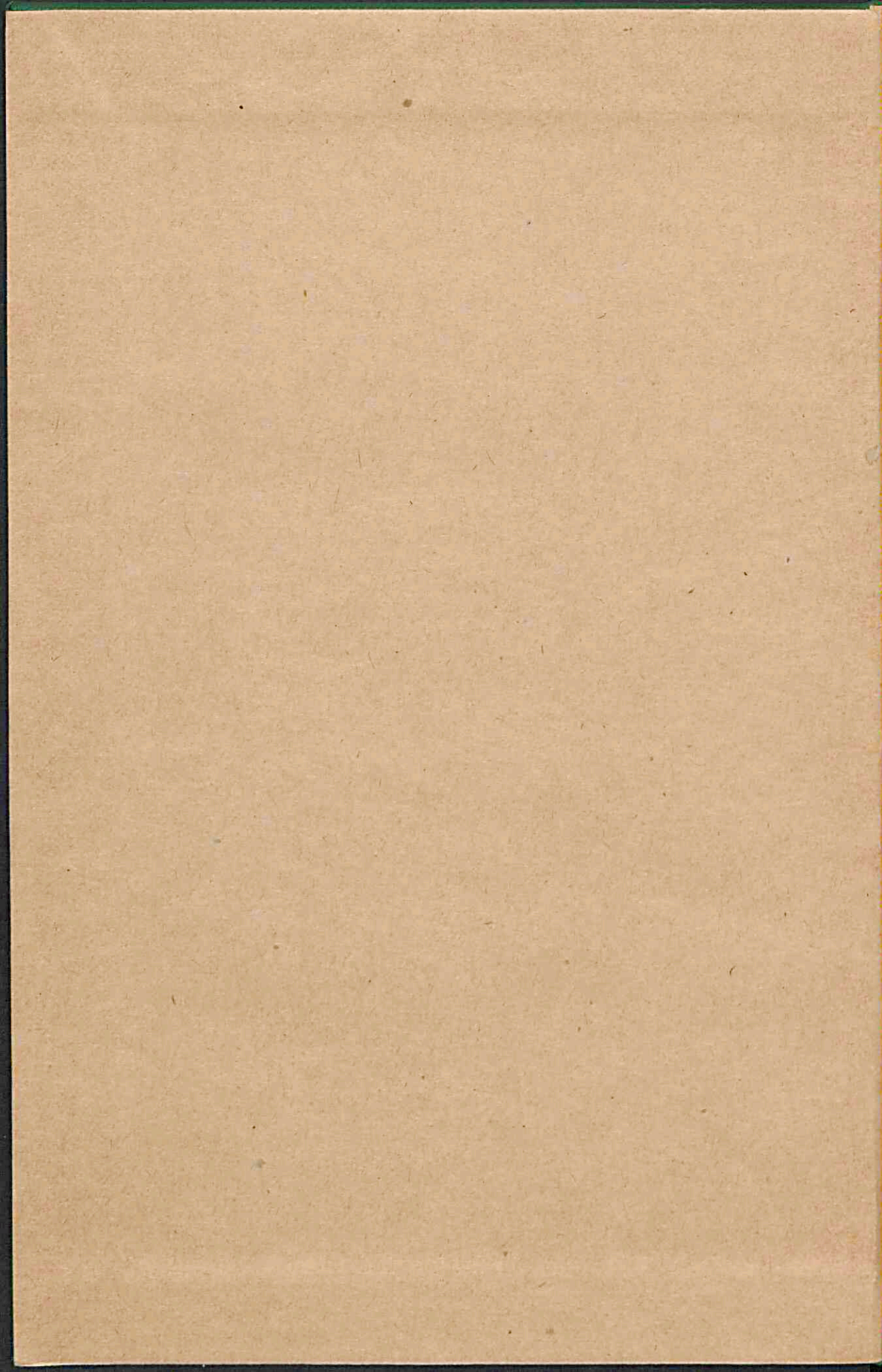

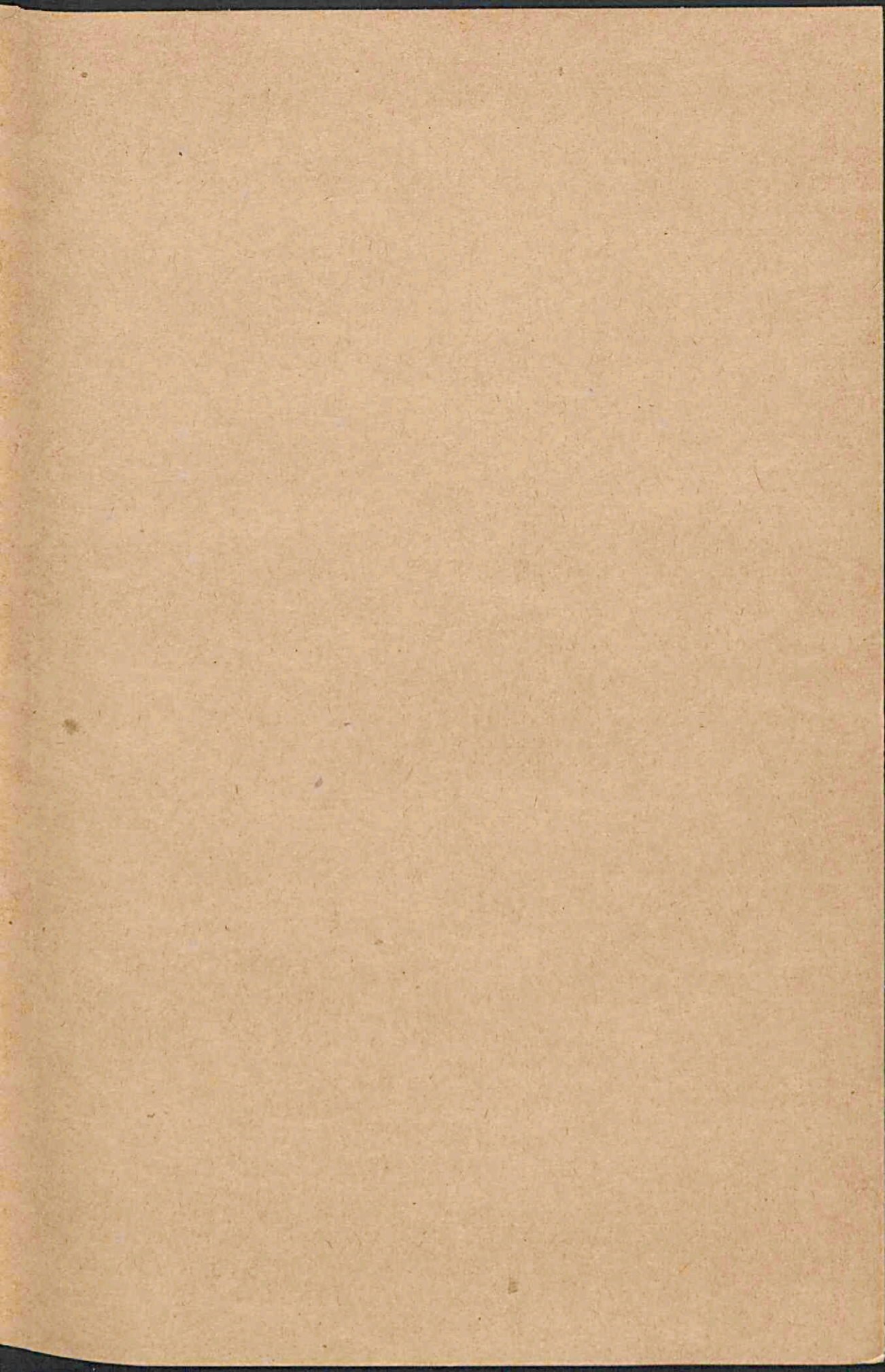

De misdaad van abortus

<https://hdl.handle.net/1874/242606>

ht
9

DE MISDAAD VAN ABORTUS.

Diss. Utrecht 1879

De Misdaad van Abortus.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE

RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Mr. J. A. FRUIN,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT

EN

OP VOORDRACHT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

op Maandag, den 7^{den} Juli 1879, des namiddags te 2 uur,

DOOR

Rudolph Willem Carel van den Wall Arnemann,

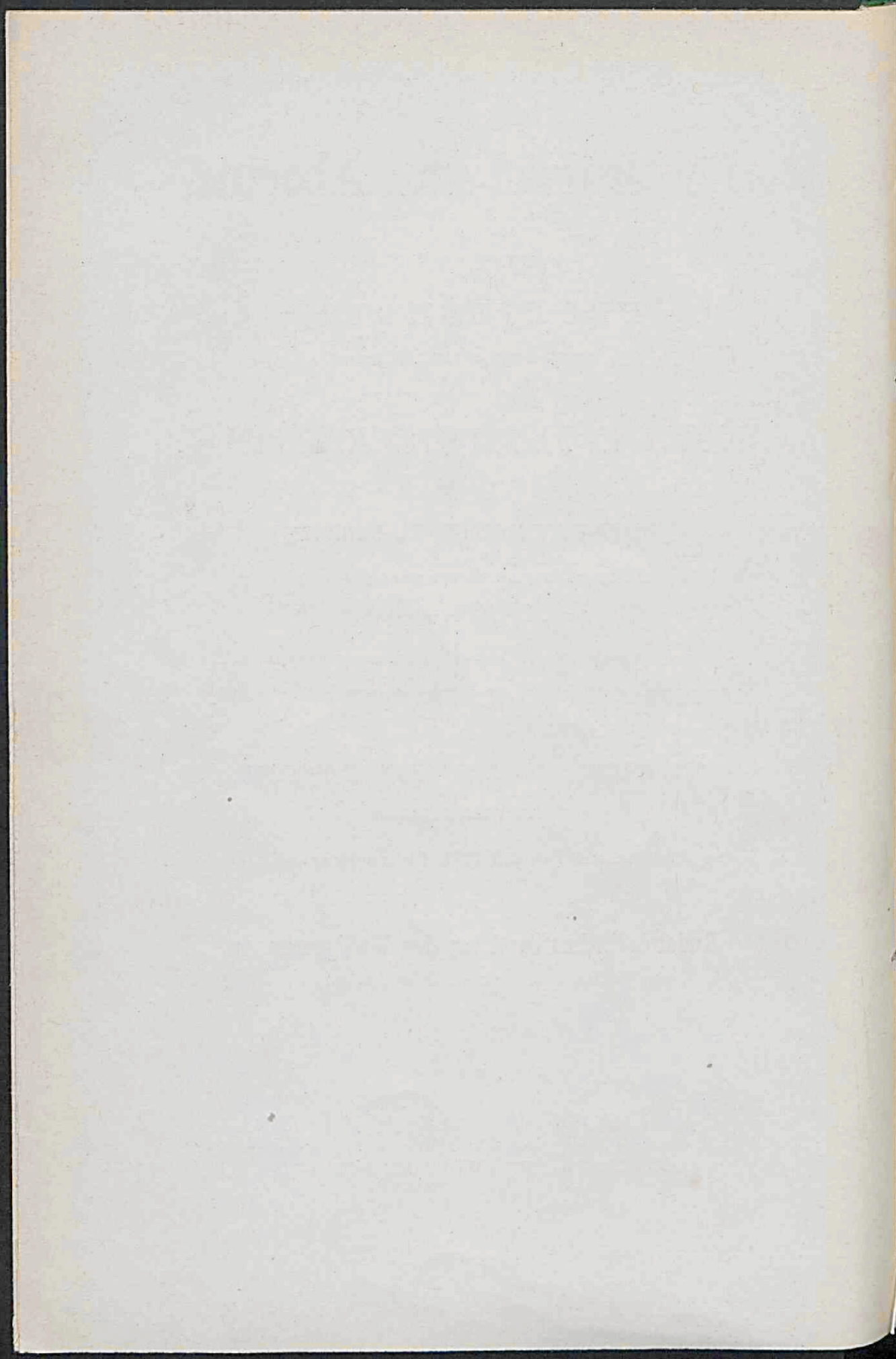
GEBOREN TE WILLEMSTAD OP CURAÇAO.

—o—o—o—o—

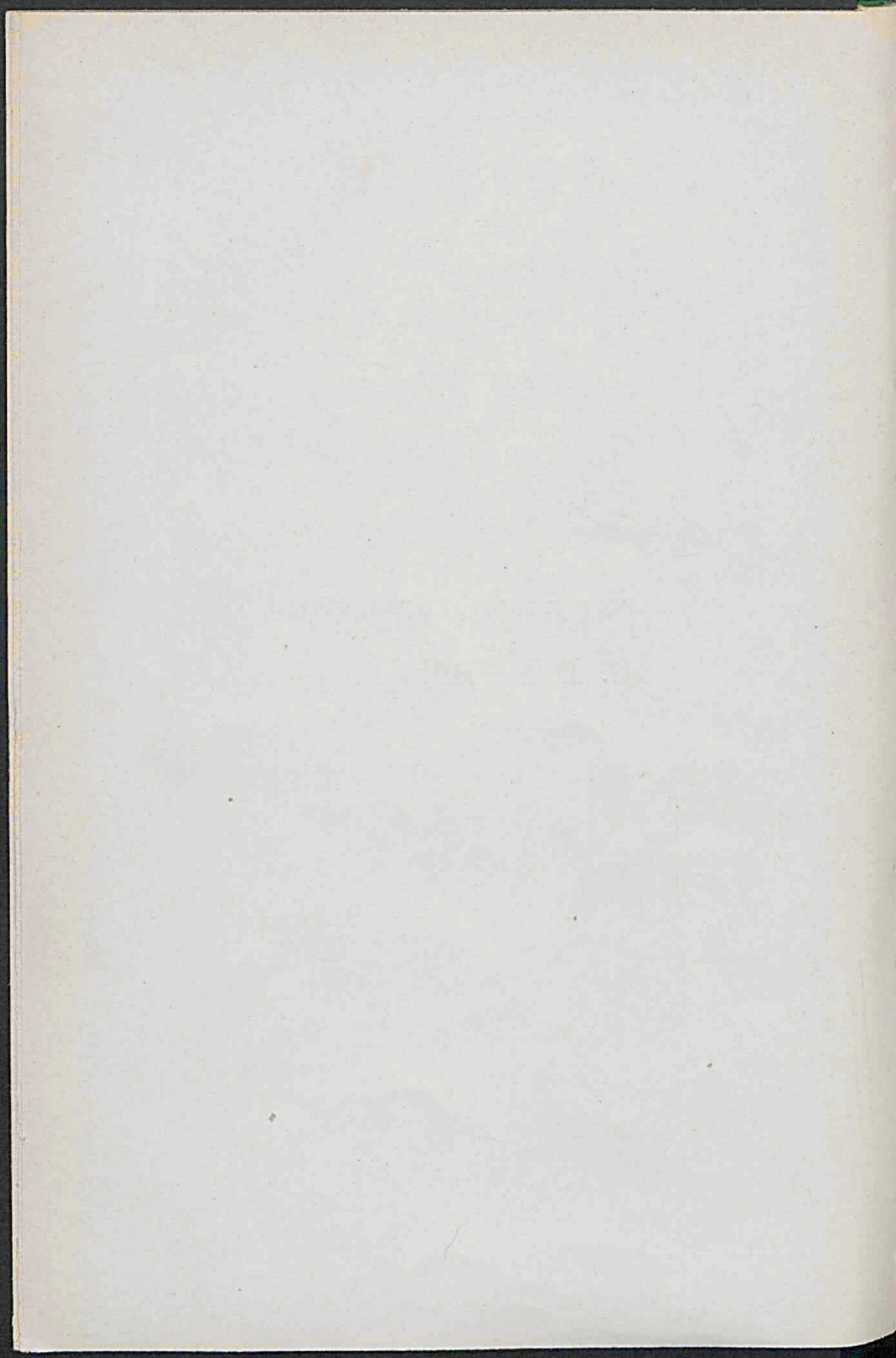
AMSTERDAM — TEN BRINK & DE VRIES — 1879.

AAN MIJNEN HOOGGEACHTEN VRIEND

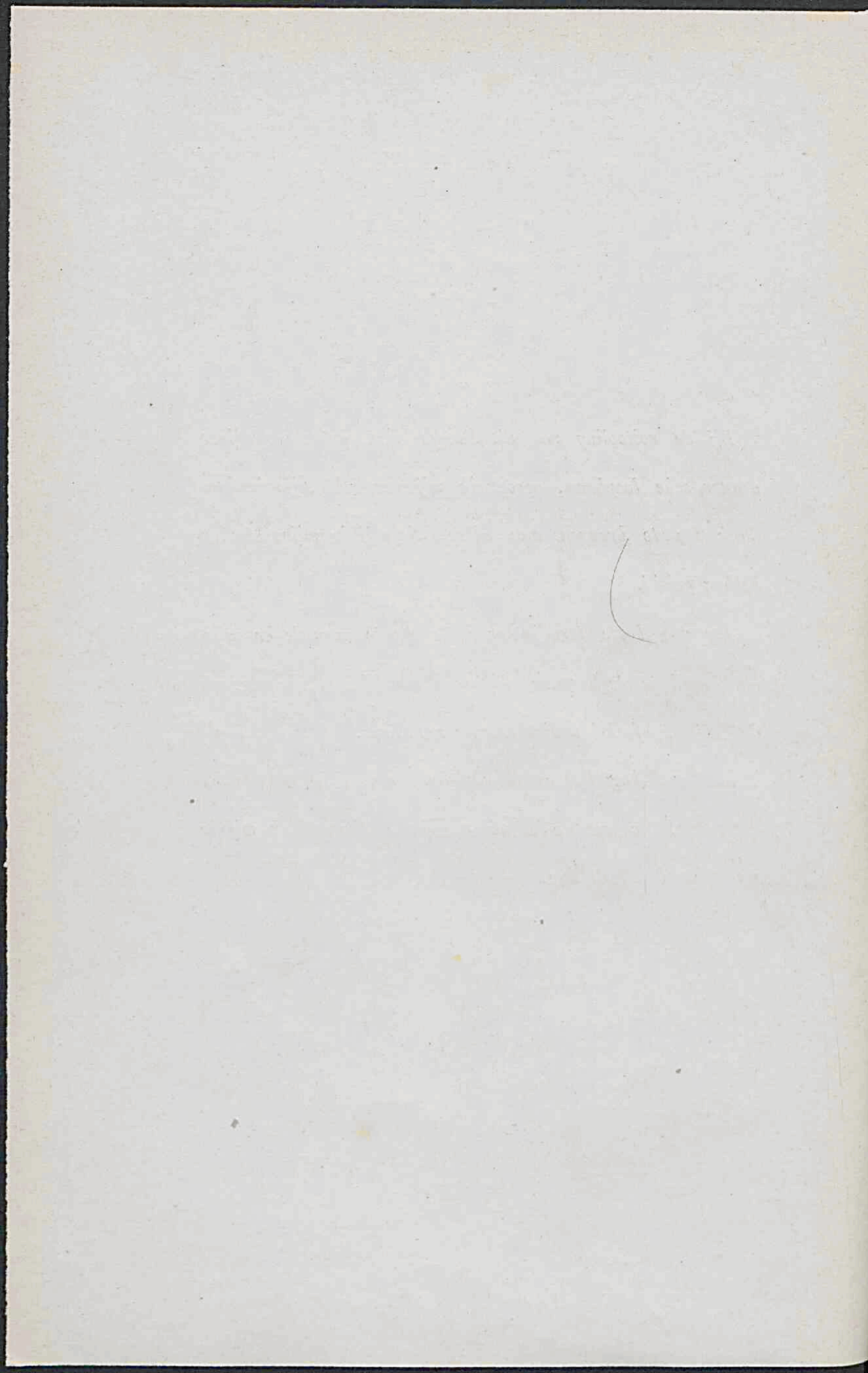
G. DE GREVE.

Bij de voltooiing van dit Proefschrift, het einde mijner academische loopbaan, gevoel ik mij verplicht mijn innigen dank toe te brengen aan allen, die mij in mijne studiën hebben geleid.

De nog korte termijn voor de groote vacantie en mijn aanstaand vertrek naar mijne geboorteplaats zijn oorzaak dat dit Proefschrift niet vroeger verscheen.

Met een hartelijk woord van dank aan U, Hoog geachte Promotor! en aan alle mijne vrienden, beveel ik mij in uw aller belangstelling.

ABORTUS.

Onder *abortus* — van *aborior* — verstaat men in het algemeen het weggaan, verloren gaan van vruchten van zoogdieren, en in het bijzonder van de menschelijke vrucht. Een gelijke beteekenis heeft het woord *abortio*, ontijdige bevalling, miskraam.

Aristoteles noemde de uitdrijving van de vrucht binnen de 7 dagen na de conceptie *ἐκρυσιν*, en wanneer de vrucht tusschen den 7^{den} en den 40sten dag verloren ging, noemde hij het *ἐκτρωσμον*. Wij verstaan onder *abortus* iedere bevalling, die plaats heeft vóór den natuurlijke tijd.

Abortus nu kan zoowel uit een juridisch als uit een medisch oogpunt beschouwd worden. Om derhalve juridisch een zuiver denkbeeld van *abortus* te verkrijgen, is men genoodzaakt, de medische definitie daarvan te kennen. Hoe toch zal de rechtsgeleerde *abortus* kunnen beschouwen zonder een medisch begrip daarvan te hebben?

Hoewel *abortus* slechts ééne beteekenis heeft, onderscheidt men toch, naar het tot stand komen,

a. een' natuurlijken *abortus*,

b. een' kunstmatig verwekten *abortus*.

In de wetenschap der verloskunde maakt men nog een verder onderscheid, en spreekt van *abortus* en van *partus arte praematurus*.

Onder het eerste (*abortus*) verstaat men dat de vrucht niet buiten het moederlijf kan voortleven; onder *partus arte praematurus*, dat de vrucht wèl buiten het moederlijf kan leven.

De juridische opvatting is uitgebreider. *Abortus* in rechtskundigen zin, kan gepleegd worden op de vrucht, van af het oogenblik der conceptie, totdat het kind door zijne longen gaat ademen.

Het wetboek van strafrecht straft den *abortus*, die door toedoen van menschen is bewerkstelligd.

Le Graverend zegt ¹⁾ „*L'avortement* est l'accouchement avant terme: il peut être naturel, et alors c'est un accident, qui appartient au domaine de la médecine, ou provoqué par des moyens violents, et alors il en résulte un crime que les lois françaises punissent avec sévérité. C'est plus particulièrement dans cette dernière acception que l'on emploie le mot *Avortement*.”

1) Le Graverend, Traité de leg. crim. tome III, pag. 14.

Sedillot zegt ¹⁾: „On entend par *avortement* l'expulsion praematurée du foetus, déterminée on non, par l'emploi de moyens volontaires connus sous le nom *d'abortifs*.”

Feuerbach zegt ²⁾ „Das Verbrechen des Kindabtreibens (*procuratio abortus*) ist rechtswidrige vorsätzliche Einwirkung auf die Leibesfrucht einer Schwangeren, welche eine frühzeitige Geburt und den Tod des Kindes zur Folge hat.”

Grolman ³⁾ zegt het volgende van den *abortus*: „*Abortus* procuratio ist vorhanden, wenn der Abgang eines noch nicht lebensfähigen Kindes, widerrechtlich, sei es nun mit oder ohne vorherige Tödtung des *Embryo*, bewirkt wird.”

De beste vertaling voor het woord *abortus* is voorzeker *miskraam*.

OORSPRONG EN REDEN VAN ABORTUS-VERWEKKING.

Darwin meent, dat men de redenen en den oorsprong van het verwekken van *abortus* heeft te zoe-

---

1) Sedillot, Manuel Complet de Médecine légale, Bruxelles 1839.

2) Feuerbach, Lehrbuch des gem. in Deutschland gültigen peinlichen Rechts, pag. 626 § 393.

3) Grolman, Grundsätze der Criminal Rechtswissenschaft.

ken in de moeilijkheid en de groote zwaarigheden, die de opvoeding van kinderen oplevert. Verder meent hij ook, dat vrouwen zich miskramen bewerkstelligen, om hare schoonheid te bewaren, en het hun te doen is, om het aantal vrouwen te verminderen, daar ze hierdoor met de mannen een gelukkiger leven meenen te leiden. Hij zegt ¹⁾ „Maar Malthus laat niet genoeg uitkomen, wat waarschijnlijk van de grootste beteekenis is, namelijk kindermoord en vooral de gewoonte, miskramen te verwekken. Deze misbruiken, die thans in vele werelddeelen gepleegd worden, schijnen bij de Wilden daardoor ontstaan te zijn, dat zij de moeilijkheid of liever onmogelijkheid inzagen, alle kinderen te onderhouden, welke geboren werden.”

Verder zegt hij: „Maar de moeite, die de vrouwen bij het opvoeden harer kinderen ondervinden, het verliezen harer schoonheid, dat daarmee gepaard gaat, het betere lot der vrouwen, wanneer zij minder in aantal zijn, dit alles wordt door vrouwen zelf als aanleiding tot kindermoord en uitdrijven der vrucht opgegeven.” Het is bekend, dat vele Amerikaansche vrouwen, vooral in New-York, *abortus* bewerken, om de schoonheid van hunne taille te

---

1) Darwin, Het ontstaan der soorten van dieren en planten door middel van de natuurkeus.

bewaren. Wij kunnen opmerken, dat hoe meer de volks-welyaart en de luxe toenemen, en de beschaving vooruitgaat, des te meer de zeden bedorven worden en het huwelijk verwaarloosd wordt. De moeilijkheid om in den tegenwoordigen tijd eene vrouw te onderhouden, noodzaakt menigeen van een huwelijk aftezien. Met het toenemen der weelde gaat dus gepaard een vergrooting van het aantal buiten echt verwekte kinderen. En hiermeê neemt ook het bewerken van *abortus* toe. Volgens Quetelet ¹⁾ is dit meer het geval in de hoogere standen; hij beweert, dat een meisje uit de lagere klassen niet opziet tegen de bevalling van een onecht kind, daar zij zich weinig stoort aan de meening der menschen. Verder zijn er in groote steden lieden, soms geneesheeren, die als het ware een bedrijf maken van het verwekken van *abortus*. Tardieu zegt ²⁾: „Le crime d'avortement constitue une industrie libre autant que coupable; c'est là une vérité tellement connue que l'on désigne publiquement les maisons où les femmes sont assurées de trouver la funeste complicité qu'elles réclament, et dont la notoriété est repandue jusqu'à l'étranger.”

Er kunnen zich gevallen voordoen, dat een derde

---

1) Quetelet, Du système social, pag. 119 en 208.

2) Tardieu, Ann. d'Hyg. publ. et de Méd. lég. 2de serie, 1856, pag. 125.

persoon, die voordeel heeft eene zwangere vrouw te doen aborteeren, een miskraam bewerkt, b. v. om in het bezit te geraken van de erfenis van haar overleden man. De vrouw zelve kan zich, tegen betaling, ten gerieve van den belanghebbende, doen aborteeren.

Hiervan vinden we bij Cicero een geval; hij schrijft in zijn Oratio pro Cluentio Avito: „Milesiam quandam mulierem, quum esset in Asia, quod ab heridibus secundis accepta pecunia partum sibi medicamentis ipsa abegisset, rei capitalis esse damnatam.”

Een andere reden tot verwekken van *abortus* vinden wij bij den genees- en verloskundige. Er zijn gevallen, waarin de arts verplicht is, tot dit middel over te gaan, om het leven der moeder te redden. Twee zaken heeft de arts hier voor oogen: door *abortus* het in gevaar verkeerende leven der moeder te redden, of haar te zien sterven, terwijl hij hulp kon aanbrengeu. Door den dood der moeder gaat ook de vrucht, die zij onder het hart draagt, te gronde. In beide gevallen zou dus de vrucht verloren gaan. Naar mijne meening is de arts dan verplicht, het foetus op te offeren, om wellicht de moeder in het leven te houden. Zelfs meen ik, dat de geneesheer, die in zulk een dilemma de moeder laat sterven, zou kunnen vervolgd worden voor man-

slag uit nalatigheid. De gevallen, waarin een arts verplicht is tot het verwekken van *abortus* over te gaan, kan men vinden in de handboeken der verloskunde van Scanzoni, Schroeder, Spiegelberg, enz.

Het bewerken van den *abortus* in die gevallen, waarin het voor het leven der moeder noodig is, kan verantwoord worden door er op te wijzen, dat soms het welzijn van andere, reeds bestaande kinderen van het behouden blijven hunner moeder afhangt. Terecht zegt van Deinse: ¹⁾ „Dewijl de mensch vóór zijne geboorte nog niet tot de reële wereld behoort en het onzeker is, of de menschelijke vrucht werkelijk eenmaal tot de maatschappij behooren zal, als levend redelijk wezen, kan in 't algemeen aangenomen worden, dat de zoodanige ongeboren vrucht geen voorwerp kan zijn, dat direct door de strafwet in bescherming moet worden genomen. Hieruit vloeit nog voort, dat zoo dikwijls de rechten en belangen der ongeborenen in strijd zijn met die der bestaande menschen, het geenszins twijfelachtig is, dat deze laatsten moeten praevaleeren en de indirecte bescherming der eersten als van zelf vervalt, gelijk daarop de stelling is gegrond, dat de vrucht vermag te worden opgeofferd tot het redden der barendende moeder.”

1) v. Deinse, Strafrecht § 533, pag. 324.

Dr. Ignatius Düntzer ¹⁾ betwijfelt dit. Hij meent, dat bij de keuze tusschen keizersnede en perforatio van het kind, tot het laatste niet mag worden overgegaan, wanneer de eerste met hoop op goed gevolg kan worden uitgevoerd. En dat wanneer de moeder weigert de keizersnede te ondergaan, tot de perforatio niet mag worden besloten, voordat het kind gestorven is.

Uit het boven aangehaalde kunnen wij zien, dat er gevallen zijn, waarin de geneesheer verplicht is, *abortus* te verwekken. Dus zou het naar mijn meening onbillijk, ja onrechtvaardig zijn, den arts te straffen, wanneer hij het laatste redmiddel aanwendt, om het leven der vrouw te behouden. Aan het onzekere mag niet de voorkeur worden gegeven boven het zekere. Grolman zegt: ²⁾ „Widerrechtlich ist sie, sobald sie nicht von den Aerzten für das Leben und die Gesundheit der Mutter nothwendig erklärt ist.”

Zie verder Devergie, ³⁾ „Le médecin provoque bien la sortie de l'enfant, mais au lieu de le faire dans le but de le tuer, au lieu d'agir clandestinement, il le fait dans le but de lui sauver la vie, persuadé,

---

1) Dr. Ign. Düntzer, Die Kompetenz der Geburtshelfer über zweifelhafte Fälle ob das Kind der Mutter, ob die Mutter dem Kind geopfert werden kann.”

2) § 281 pag. 402.

3) Devergie, med. leg. tome 1. pag. 256.

qu'il est qu'il périra nécessairement si la femme accouche à terme et convaincu en outre, que lors de cet accouchement la vie de la femme sera elle même dans le danger le plus imminent."

Volgens ons wetboek van strafrecht is elke opwekking van *abortus* strafbaar, zelfs die, welke door den geneeskundige wordt in het werk gesteld om het leven der zwangere vrouw te redden, gelijk wij boven hebben aangetoond.

Zelfs voor den *partus arte praematurus*, ongeveer tusschen de 32ste en 36ste week der zwangerschap, zou hij vervolgd kunnen worden. Dit laatste is echter belachelijk, wanneer het kind levend is geboren. De strafwet wil, door de *abortus procuratio* te straffen, het kind in het moederlijk beschermen, en echter hebben de geneesheeren in dergelijke gevallen meestal een levend kind te voorschijn gebracht. Het is te hopen, dat het nieuwe wetboek van strafrecht, dat wij te wachten zijn, deze lacune zal aanvullen, door in het artikel, dat over de geneesheeren handelt, deze woorden op te nemen:

"De geneesheer is gerechtigd, abortus te verwekken, daar waar hij het voor het leven der vrouw of van het kind noodig acht."

Na deze beschouwingen kan men zeggen, dat het woord *abortus* in strafrechtelijken zin de volgende

beteekenis heeft: „Elke misdadige opwekking der bevalling, voordat die door den natuurlijken afloop der zwangerschap zelf volgt.”

DE MOEILIKHEID, DIE HET ONDERZOEK NAAR DE
ABORTUS PROCURATIO OPLEVERT.

Gerechtigd geneeskundig onderzoek naar de *abortus procuratio* komt bij ons in Nederland zeer zelden voor. De beslissing is altijd zeer moeilijk, en de strafwet werd bijna nooit toegepast. Casper zegt hieromtrent ¹⁾: Dat bij de vele processen wegens *abortus procuratio*, waarvoor hij onderzoek had gedaan, er nooit eene veroordeeling van de beschuldigen was gevolgd. Hij versterkt dit nog met te zeggen, dat er gevallen waren, waarin zij somtijds ontwijfelbaar schuldig waren, en toch niet gestraft werden. Het is voor den gerechtigd geneeskundige, die in zulk een zaak als deskundige wordt opgeroepen, een moeilijk werk, om te constateeren, dat er hier *abortus procuratio* heeft plaats gehad. Om een goed visum repertum te kunnen leveren, moet hij òn de vrouw, òn de uitgedreven vrucht onderzoeken. Wanneer de *abortus* met een

1) Casper, Prakt. handb. der ger. Med. I pag. 153.

misdadig doel is verwekt, spreekt het van zelf, dat de schuldige de voorzorgen zal nemen, om het uitgedrevene te vernietigen. Het zien van de afgedreven vrucht is hier van groot belang, omdat alles, wat uitgedreven wordt, niet altijd eene vrucht is: het kan ook zijn, wat in de wetenschap onder den naam van mola bekend staat.

Dan rijst weder de vraag: „Waardoor is de *abortus* bewerkt?” „Door inwendig genomene abortiva?” Ook dit is zeer twijfelachtig, want de meeste geleerden beweren, dat er geen specifieke abortiva bestaan. ¹⁾ Uit het voorgaande bemerken wij hoe moeilijk, ja hoe gevaarlijk het kan wezen eene beschuldiging van *abortus procuratio* in te dienen.

GESCHIEDKUNDIG VERGELIJKEND OVERZICHT.

Reeds in de Mozaische wetten vinden wij gewag gemaakt van de *procuratio abortus*; Boek II, 21, 22, staat, dat, wanneer mannen met vrouwen twistende, eene zwangere vrouw zoo mishandelen, dat zij miskraamt, worden de mannen met eene geldboete

---

¹⁾ Tott, Gynaccologische Beiträge in der neuen Zeitschrift für Geburtshilfe II, pag. 65.

gestraft, die door den vader van het afgedreven kind werd bepaald.

In het tweede tijdvak der geneeskunde vindt men bij de Grieken, in geschriften, hoogst waarschijnlijk door Hippocrates zelf vervaardigd, *abortus* vermeld. Abortiva waren reeds veelvuldig bekend, en het strekt Hippocrates tot eer, dat hij zijne leerlingen liet zweren, dat zij nooit de behulpzame hand zouden bieden, om door *πεσσὸν φάρμακον* de vrucht te dooden. Uit eene plaats bij Plato, die Socrates (wiens moeder vroedvrouw was) in den mond wordt gelegd, wordt veel over Attische vroedvrouwen gesproken: vooral dat zij geboorten door tooverspreuken en geneesmiddelen bevorderden, als het noodig scheen *abortus* te doen plaats grijpen. Zoo wordt in de Hippocratische geschriften aan eene harpspeelster de raad gegeven, door springen en dansen haar doel (*abortus*) te bereiken. Volgens Plato hadden de vroedvrouwen het recht, *abortus* te verwekken, zoolang de vrucht jong was.¹⁾

De Grieken strafden de *procuratio abortus* niet.

In het Romeinsche recht bestond er geene bepaalde straf voor *abortus*, maar het aantal kunstmatig bewerkte miskramen nam zoozeer toe, dat men verplicht was het tegen te gaan, en er een straf op te

1) Platonis opera, Ed. Becker, Theaetetus, vol. 1, p. 189 seq.

stellen. De eerste bepaling daarover kwam voor ten tijde van Septimus Severus en Antoninus ¹⁾: „Divus Severus et Antoninus rescripserunt, eam quae data opera partum abegit, a praeside in temporale exilium dandam, indignum eum videri potest, impune eam maritum liberis fraudasse.”

Vóór dien tijd echter werd de vrucht in het moederlijf niet als menschelijk wezen beschouwd. De Stoïcijnsche philosophie beweerde, dat het foetus, dat nog niet van het moederlichaam gescheiden was, aan de moeder behoorde, evenals de nog hangende vrucht aan den boom. Slechts wanneer de gezondheid der moeder er onder leed, kon er gestraft worden. Zoo ²⁾: „Partus nondum editus homo non recte fuisse dicitur”. Verder ³⁾ „Partus mulieris portio est vel viscerum.” Elders ⁴⁾ straft men het verkoopen van abortiva, en ⁵⁾ wordt afdrijving als reden tot echtscheiding opgegeven.

Ook vindt men ⁶⁾, „Si mulierem visceribus suis intulisse, quo partum abigeret, constiterit, eam in exilium Praeses provinciae exigit.”

1) L. 4, D. 47, 11.

2) L. 9, § 1, D ad. leg. Falc. (35.2).

3) L. 1, § 1, D de inspic. ventr. 25.4.

4) L. 38, § 5, D de poenis.

5) Nov. 22, C 16.

6) L. 1, ad leg. Corn de Secariis XLVIII.

De straf wordt (zooals wij boven zagen) verzwaaard, als de vrouw zich liet omkoopen, om ten gerieve van belanghebbenden zich te doen aborteeren.

Bij de Germanen zien wij in de *Leges Allamanorum*, *Bajuvariorum*, *Visigothorum*, en in de *Lex Salica*, dat deze misdaad zeer bekend was. Zij maakten onderscheid, of het foetus *jam fuit formatus in lineamenta corporis*, en of men kon zien aan het foetus *utrum vir an femina fuit*.

Verder onderscheidden zij, wie het foetus uitdreef, en de straf werd geregeld, al naar gelang het eene vrije vrouw of eene ancilla was.

8) „Si ancilla, CC flagella, si ingenua, caret libertate et dignitate personae.”

Wij zien hieruit, dat de Germanen den *abortus* nu eens met boeten straffen, dan weder met zweepslagen en verlies van burgerlijke eererechten, maar er geen doodstraf op stelden.

HET CANONIEKE RECHT.

Het canonieke Recht maakte onderscheid, of de vrucht reeds gevormd en met leven begaafd, dan of zij nog eene vormlooze, levenlooze massa was. In het

---

8) *Lex Visig.*

eerste geval werd *abortus* gelijk gesteld met *homicide*, in het tweede strafte men de daad alleen met eene geldboete. De meening der canonisten was, 1°. dat het afdrijven van eene vrucht eene soort van moord was, 2° dat hierdoor het afgedreven kind den christelijken doop en de daaraan verbonden voordeelen miste, 3° dat men onderscheid moest maken tusschen *foetus animatus* en *foetus inanimatus*, daar men aannam, dat er een bepaalde tijd was, waarop de vrucht in het moederlijf bezielde, of beter gezegd, met een ziel begiftigd werd. „Quod vero non formatum puerperium noluit ad homicidium pertinere, profecto nec hominem deputavit quod tale in utero geritur; hic de anima quaestio solet agitari, utrum, quod formatum non est, nec animatum quidem possit intelligi, et ideo non sit homicidium, quid nec exanimatum dici potest, si adhuc animam non habebat.” 1)

Maar nu deed zich een groote moeilijkheid voor: Hoe moest men den tijd bepalen, waarop het foetus *animatus* zou zijn? De geleerden waren het hierover niet eens. Eenigen bepaalden den tijd van 40 dagen na de conceptie, anderen weder 60 dagen; weer andere drie maanden, zoodat men geen bepaalden tijd had. Men nam toen het tijdstip van 40 dagen aan. „Ante quadraginta dies quia ante non erat homo;

1) Can. 8. caus. XXXI quaestio 2. Deer. pars II.

postea de homicidio tenetur." Mij dunkt, dat het vaststellen van 40 dagen wel moeilijkheden zal hebben opgeleverd. Hoe dikwijls gebeurt het niet, dat de vrouw zelve niet weet, dat zij bevrucht is, en hoe dikwijls zien wij niet, dat zwangere vrouwen zich dagen, ja weken vergisten in het vaststellen van den dag der conceptie. Hieruit zien wij dat deze bepaling van het Canonieke Recht zeer onduidelijk is. De verdeeling in *foetus animatus* en *foetus inanimatus* ging over op het Germaansche Recht.

DE CAROLINA.

Bij het samenstellen der C. C. C. was het doel van Schwarzenberg en Karel V een algemeen recht te maken, ten einde den strijd tusschen Germaansch en Romeensch Recht op te lossen. Over den *abortus* vinden wij het volgende in de C. C. C. 133: "*Item so jemand einem Weibsbild durch Bezwang, Essen oder Trinken ein lebendiges Kind abtreibt, wer auch ein Man oder Weib unfruchtbar macht, so solches Uebel fürsetzlich und bosshafftiger Weis beschiebt, soll der Mann mit dem Schwert als ein Todtschläger und die Frau, so sie es auch an ihrselbst thäte, ertränckt oder sonst zum Todt gestrafft werden. So*

aber ein Kind, das noch nicht lebendig wäre, von einem Weibsbild getrieben würde, sollen die Urtheiler der Straf halben bei den Rechtsverständigen oder sonst wie zu End dieser Ordnung gemeldet Raths pflegen."

Hier wordt als straf op het afdrijven der vrucht de dood gesteld, wanneer het kind levend was, en wanneer het kind niet levend was, werd de straf aan het oordeel der rechters overgelaten.

De Carolina maakt dus ook onderscheid tusschen het al dan niet levend zijn van het kind; deze bepaling is uit het Canonieke Recht overgenomen.

De Carolina onderscheidt de volgende gevallen:

1°. Of de moeder, of wel een derde den *abortus* heeft bewerkt.

2°. Of de *abortus* is verkregen door geweld of wel door middel van *abortiva*.

3°. Of de vrucht bezielde was, of niet.

De straf op de afdrijving was, wanneer het kind levend was, de *doodstraf*; zoo het niet levend was, *verbanning*.

WETGEVING NA DE CAROLINA TOT AAN DE XIXe EEUW.

Het Oesterreichische Gesetzbuch, art. 128, onderscheidt de volgende gevallen:

1°. Of de moeder maatregelen heeft genomen, waardoor het kind dood ter wereld komt. (Zware kerkerstraf van 1 tot 5 jaar.)

2°. Dezelfde straf krijgt de vader, die den *abortus* verwekt.

3°. Wanneer een derde het doet *met* of *zonder* weten van de moeder: straf 1—5 jaren, en zoo het leven der moeder in gevaar is, of hare gezondheid er onder lijdt, 5—10 jaar.

Het Preussisch Landrecht dreigt den persoon, die *abortus* veroorzaakt, of haar, die daartoe een middel inneemt, met tuchthuisstraf van zes maanden tot een jaar, en wanneer de vrucht binnen de 30 eerste weken der zwangerschap wordt afgedreven, met tuchthuisstraf van 2—6 jaar; na de dertigste week met 8 à 10 jaar. Wanneer een derde de moeder tegen haar wil doet aborteeren, krijgt hij levenslange tuchthuisstraf.

De Code Pénal van 1791 zegt: «Quiconque sera convaincu d'avoir par breuvage, par violence, ou par tous autres moyens procuré l'avortement d'une femme enceinte, sera puni de vingt années de fer».

Uit deze bepaling blijkt, dat alleen de persoon, die de vrouw doet aborteeren, gestraft wordt; de vrouw zelve echter niet, of zij toegestemd heeft of niet.

• Het Sardinisch Wetboek bedreigde met 7—10 jaar den persoon, die op aanvraag, of met weten der moeder, de misdaad beging: en de moeder zelf bekwam dezelfde straf. Geschiedde het afdrijven tegen den wil der moeder, dan kreeg de derde persoon tuchthuisstraf. Wanneer de moeder onder de bewerking bezweek, kreeg de bewerker het maximum van tuchthuisstraf, of levenslang, naar gelang de daad *met* of *zonder* toestemming der moeder was geschied. Vermindering van straf had plaats, wanneer het afdrijven ten doel had, de geboorte van een onecht kind te voorkomen. ¹⁾

Het Beiersche Wetboek ²⁾ bedreigde de moeder en den medeplichtige met 4 à 8 jaar werkhuis, als er een miskraam was gevolgd. Dezelfde straf kreeg hij, die de daad buiten weten of tegen den wil der moeder volvoerde, zelfs wanneer het kind niet werd afgedreven. Had hij den *abortus* bewerkt, en de moeder in gevaar gebracht, dan was zijn straf 16 à 20 jaren; volgde echter de dood der moeder, zoo werd hij ter dood veroordeeld.

1) Wetboek v. Sardinië art. 543, art. 575.

2) Art. 172.

Het Saksische Wetboek ¹⁾ straft met 1—3 jaar tuchthuis, de moeder zoowel als haren medeplichtige; en ²⁾ den derde, die tegen den wil of buiten weten der vrouw handelt, met 2—8 jaren tuchthuis.

Het Würtembergsche Wetboek ³⁾ stelt 3 jaren werkhuisstraf op deze misdaad, wanneer zij begaan is door de moeder en haren medeplichtige, terwijl ⁴⁾ de derde, die zonder haren wil heeft gehandeld, met 3 jaar werkhuis werd gestraft, zoo de *abortus* niet is gevolgd; was dit wel het geval, zoo werd de straf verzwaaard, terwijl, zoo de dood der moeder volgde, 15 jaren, tot levenslange, tuchthuisstraf zijn deel was.

Het Badensche Wetboek zegt: ⁵⁾ „Wenn eine Schwangere, nachdem sie innere oder äuszere Mittel, welche eine zu frühe Entbindung oder Tod der Frucht im Mutterleibe bewirken können, mit rechtswidrigem Vorsatze selbst angewendet, oder durch andere an sich anwenden liess, mit einem unzeitigen, nicht lebensfähigen oder einem todten Kinde niederkommt, oder wenn das Kind in Folge angewendeter Mittel nach der Geburt stirbt, so soll sie mit Arbeitshaus bestraft werden.”

---

1) Art. 128.

2) Art. 129.

3) Art. 253.

4) Art. 255.

5) Titel XIII, Art. 251.

Dezelfde straf kreeg hij, die met den wil der vrouw het middel toediende, evenals hij, die het haar had aangewezen of aangeraden. Wanneer hij in het eerste geval een beroep er van maakte, kreeg hij 12 jaren tuchthuisstraf. Art. 254 bedreigt hem, die tegen wil en weten van eene zwangere vrouw, haar doet miskramen, met levenslange tuchthuisstraf, wanneer de vrouw sterft; met 12 jaren, wanneer zij aan een blijvend gebrek lijdt, of in levensgevaar verkeerd had of het kind onrijp ter wereld kwam.

Het Hessische Wetboek, onder den titel „Von der Abtreibung”, straft met 6 maanden tot 4 jaar correctiehuis, wanneer een ongehuwde vrouw den *abortus* verwekt; met 1—6 jaar daarentegen wordt de gehuwde vrouw bedreigd, die hare vrucht vernietigt; de medeplichtigen ondergaan dezelfde straf, met dit onderscheid, dat zij, die van *procuratio abortus* een beroep maken, 4—10 jaren tuchthuis krijgen. Levenslang tuchthuis ondergaat hij, die tegen den wil eener vrouw haar een middel toedient, dat haar doet sterven, terwijl de schuldige de kracht van het middel kende.

Het Brunswijksche Wetboek, Art. 155, stelt kettingstraf tot 10 jaren op *procuratio abortus*.

In het Engelsche Recht vinden wij het volgende ¹⁾:

1) Zie hierover Laija, Droit anglais II tome. pag. 309.

„Wanneer iemand met het doel om *abortus* te verwekken, eener vrouw vergift of eenig ander schadelijk middel voorschrijft, of doet innemen, of om hetzelfde doel te bereiken, instrumenten gebruikt, zal hij gestraft worden met deportatie voor 15 jaren of levenslang. Dezelfde straf zal hem treffen, die der vrouw in deze gevallen raad heeft gegeven of haar heeft geholpen, om *abortus* te verwekken.”¹⁾

Het nieuwe Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich geeft²⁾ het volgende: „Eine Schwangere, welche ihre Frucht vorsätzlich abtreibt, oder im Mutterleibe tödtet, wird mit Zuchthausstrafe bis zu 5 Jahren bestraft. Sind mildernde Umstände vorhanden, so tritt Gefängnisstrafe, nicht unter 6 Monaten, ein. Dieselben Strafvorschriften finden auf denjenigen Anwendung, welcher mit Einwilligung der Schwangeren die Mittel zu der Abtreibung oder Tödtung bei ihr angewendet oder ihr beigebracht hat.”

219. „Mit Zuchthausstrafe bis 10 Jahren wird bestraft, wer einer Schwangeren, welche ihre Frucht abgetrieben oder getödtet hat, gegen Entgelt die Mittel hierzu verschafft, bei ihr angewendet oder ihr beigebracht hat.”

220. „Wer die Leibesfrucht einer Schwangeren

1) Act. G. IV. c. 31. V. c. 85.

2) Theil Abschn. 16—18.

ohne ihr Wissen oder Willen vorsätzlich abtreibt, oder tödtet, wird mit Zuchthausstrafe nicht unter 2 Jahren bestraft. Ist durch die Handlung der Tod der Schwangeren verursacht worden, so tritt Zuchthausstrafe nicht unter 10 Jahren oder lebenslängliche Zuchthausstrafe ein."

Uit het bovenaangehaalde zien wij dat de *procuratio* bijna overal gestraft wordt.

Om een goed overzicht te verkrijgen, zullen wij nu een résumé van het hier behandelde geven, doch daarbij de Code Pénal uitsluiten, daar art. 317 van dat wetboek speciaal zal besproken worden.

RÉSUMÉ.

Wij zagen boven, dat Mozes den *abortus* strafte, wanneer de vader van het afgedreven kind, er schade bij leed. De Grieken strafden den *abortus* niet, maar Hippocrates legde zijn leerlingen den eed op, dien niet te zullen verwekken. De Romeinen vervolgden deze misdaad eerst toen zij te zeer toenam. Het Canoniek Recht werd door de Christelijke meening van dien tijd genoopt, onderscheid te maken tusschen *bezielde* en *onbezielde vruchten*.

De nieuwere wetgevingen behandelen óók den *abortus*. Eenige, b. v. de Oostenrijksche, Hannover-sche, Hessische, Badensche plaatsen hem onder een bizonderen titel, als eene op zich zelf staande misdaad. Andere echter, b. v. de Pruissische, Beiersche, Saksische, Wurtembergsche, Brunswijksche brengen hem, in navolging van de Carolina, onder moord, en beschouwen hem als samenhangend met kindermoord.

Wij zien verder, dat de straffen zijn: tijdelijk gevangenis en werkhuis, tuchthuis voor eenigen tijd, ja zelfs levenslange tuchthuisstraf.

Dan maken de wetboeken onderscheid tusschen de volgende gevallen:

- 1°. Wie de daad begaat: of de moeder, of de vader, of een ander de schuldige is.
- 2°. Of er een beroep van gemaakt werd, of niet.
- 3°. Of het met den wil, of buiten wil en weten der zwangere is geschied.
- 4°. Welke gevolgen het voor moeder en kind heeft gehad.

Ten laatste het meer of minder gevaarlijke van de toegediende middelen; en of het kind *in* of *buiten* echt is verwekt.

Wij zien nog, dat de eene wetgeving de zaak strenger beschouwt dan de andere. Het minst streng zijn

de Saksische en Brunswijksche. De Beiersche *alleen* bedreigt den medeplichtige met den dood, zoo de moeder sterft. De Hessische bedreigt (in art. 285) zeer streng de geneesheeren, verloskundigen, vroedvrouwen en apothekers. Zij worden gestraft en verliezen daarbij de bevoegdheid hun beroep uit te oefenen.

ABORTUS VERGELEKEN MET KINDERMOORD.

Sommige geleerden hebben *abortus* met kindermoord willen vergelijken. B. v. bij Destriveaux vindt men ¹⁾: „Entre le crime d'une femme, qui se fait avorter au septième ou huitième mois de sa grossesse et celle qui tue son enfant au moment où il vient de naître, il n'existe pas une distance aussi grande qu'entre la réclusion et la mort.”

Maar men kan *abortus* en kindermoord niet vergelijken. Beide misdaden leiden, wel is waar tot hetzelfde doel, n. l. verduistering of vernietiging van het kind; beide ontstaan uit een en dezelfde oorzaak: gebrek aan voedingsmiddelen of uit schaamte, maar er is een essentiëel onderscheid tusschen beiden.

---

1) Destriveaux, Essais sur le Code pénal, pag. 126.

Om *kindermoord* te plegen, wordt vereischt een levend kind, dat reeds geboren en van het moederlichaam afgescheiden is; dit kind bestaat, het heeft met zijn eerste schreeuwen te kennen gegeven, dat het tot de reële wereld behoort. Het wordt als mensch en persoon beschouwd, en heeft als zoodanig rechten verkregen. Wordt dit geborene, bestaande kind gedood, dan is er sprake van kindermoord.

Anders met het verwekken van *abortus*. Hier ontleemt men het levensbeginsel aan iets, dat soms nog kind moet worden, en waarvan men niet zeker weet, of het ooit als mensch zijne intrede in de wereld zal doen.

Hoe kan men een mensch vergelijken met iets, dat nog mensch moet worden, en het wellicht nooit wordt?

Wij hebben boven aangestipt, dat een kind van 8 maanden door kunstbewerkingen levend ter wereld kan komen, maar zeer dikwijls gebeurt het, dat voldragen kinderen bij de baring sterven. Dus kunnen wij een kind niet als mensch beschouwen, voordat het zijne intrede in de wereld heeft gedaan.

Wij zien in art. 3 van het Burg. Wetboek, dat dit artikel de belangen van het kind in het moedertijf beschermt, maar tevens zien wij, dat hetzelfde artikel het levend ter wereld komen van den con-

ceptus als twijfelachtig beschouwt ¹⁾). Eene vrouw te beschuldigen van kindermoord, wanneer zij zich heeft doen aborteeren, zou eene wreedheid zijn. Zij is nog geen moeder, de vrucht is nog geen kind. In de wanhoop, waarin een jonge vrouw verkeert, wanneer zij bemerkt, dat zij zwanger is, kan zij overgaan tot het afdrijven van hare vrucht. Zij kan trachten de vrucht te vernietigen, voordat het een kind is. Zij is nog geen moeder, zij wordt niet door liefde weêrhouden, daar zij het kind nog niet kent. Deze vrouw, die nu zich zelve doet aborteeren, zou misschien terugdeinzen voor de misdaad van kindermoord. Met recht bestreed Cambacères ²⁾ het beweren, als zoude het verwekken van *abortus* gelijk staan met kindermoord.

ARTIKEL 317 WETBOEK VAN STRAFRECHT.

(*Code Pénal.*)

Al wie door spijzen, dranken, artseniymiddelen, gewelddadigheden of eenig ander middel, het misvallen van eene zwangere vrouw bewerkt zal hebben,

---

1) Zie alinea 2 art. 3 B. W.

2) Zie Loaré tome XV p. 395.

hetzij zij-zelve daarin toestemt of niet, zal met tuchthuis van 5—10 jaren gestraft worden.”

„Dezelfde straf zal uitgewezen worden tegen de vrouw, die zich zelve eene misdraacht bewerkt zal hebben, of die toegestemd zal hebben om de middelen, haar te dien einde voorgeschreven of toegediend, te gebruiken, in gevalle het misvallen daarop gevolgd is.”

„De geneesheeren, heelmeeesters en soortgelijke beambten (officiers de santé) gelijk ook de artsenijsbereiders, die deze middelen voorgeschreven of toegediend zullen hebben, zullen in gevalle het misvallen heeft plaats gehad, tot tuchthuisstraf van 5—15 jaren veroordeeld worden.”

Het artikel 317 van de Code Pénal is slecht vertaald, daar in drie alinea's van dat artikel in de vertaling verschillende woorden voor *avortement* voorkomen die de beteekenis van het woord *avortement* niet weêrgeven. *Misvallen* is slecht, even als *misdraacht*, dat een extra-uterine-draacht zou kunnen beteekenen. De vertaler had, naar mijn inzien, het nederlandsche woord *miskraam* moeten gebruiken.

Wij zien in dit art., dat het verschil in ouderdom van het foetus volstrekt geen invloed heeft. Terecht zag de wetgever in, dat de misdaad dezelfde blijft, en de ouderdom der vrucht moeilijk te bepalen is.

Wij zien verder, dat niet, als in andere wetboeken onderscheid wordt gemaakt, waarom de afdrijving is geschied: het feit is genoeg.

Het eerste lid van Art. 317 spreekt van: „Alwie door spijzen, dranken, gewelddadigheden eene zwangere vrouw doet miskramen.” Moet men aannemen dat de meening der wet is, dat men ook wel eene *niet* zwangere vrouw kan doen miskramen? Neen, alleen onduidelijkheid is de oorzaak van deze verkeerde opvatting; mijns inziens bedoelt de wet, „eene vrouw, die bekend was, zwanger te zijn”, of „eene vrouw, waarvan de persoon bewust was, dat „zij in zwangeren toestand verkeerde.”

Bij beschouwing van het eerste lid merken wij op, dat de miskraam kan bewerkt worden met of tegen den wil der zwangere vrouw. De straf blijft dezelfde, en ten onrechte, zoo iemand eene vrouw met haren wil doet aborteeren, is hij niet zoo strafbaar, als wanneer hij het buiten haar weten en tegen haren wil doet. In het tweede geval begaat de persoon niet alleen tegen het kind, maar ook tegen de moeder en den vader eene misdaad. Aan het kind ontnemt hij het leven, de moeder doet hij de moedervreugde ontbereren, evenals ook de vader door hem in zijne verwachtingen wordt teleurgesteld.

Het tweede lid van art. 317 straft de vrouw, die

zich een miskraam bewerkt, of in het verwekken daarvan toestemt, met dezelfde straf. Ook hier bestaat eene dwaling in de wet, want de medeplichtige der vrouw heeft meestal meer schuld dan zij. Hij heeft belang bij het plaats hebben van een miskraam, wanneer het zijne schuld is, dat de vrouw in dien toestand is geraakt, of hij ontvangt eene belooning voor zijn werk; hij handelt met voorbedachten rade, terwijl zulks met de vrouw meestal het geval niet is. De medeplichtige doet het òf uit eigenbelang, òf hij oefent het verwekken van *abortus* als beroep uit. Kunnen wij hem dus met de vrouw gelijk stellen? Mag men b. v. de ongehuwde vrouw, die zich schaamt over hare zwangerschap, straffen, evenals de misdadigers, die van misdaad een beroep maken? Neen, de maatschappij heeft haar gedwongen, hare eer te verkiezen boven het genot van moeder te zijn, ja boven haar eigen leven! Medelijden verdient zij: op het oogenblik, dat zij de daad begeat, is zij krankzinnig.

Geheel anders is het gesteld met hen, die uit winstbejag, belang of als beroep den *abortus* verwekken; dat zij streng en zonder mededoogen worden gestraft! Wij zien dus, dat de Code Pénal ten onrechte geen onderscheid heeft gemaakt tusschen deze gevallen. In andere strafwetgevingen vinden

wij wel degelijk zulk eene onderscheiding. De meeste wetboeken straffen den persoon, die tegen den wil en buiten het weten der vrouw haar heeft doen aborteeren, zwaarder dan de vrouw, die zich zelve een miskraam verwekt. Lid 1 van art. 317 zegt, dat de *abortus* met opzet moet geschied zijn; verder dat er *abortus* moet plaats gehad hebben en ten derde, dat *spijzen, dranken, artsenijen, gewelddadigheden of eenig ander middel*, de oorzaak er van moet zijn. Dat er opzet toe noodig is, zien wij in de uitdrukking "*eene zwangere vrouw*", gelijkstaande met eene vrouw van wier zwangerschap men bewust was.

Wat moet men onder de uitdrukking "*eenig ander middel*" verstaan? De wet schijnt hieronder ook *vrees* en andere inwerkende aandoeningen te rekenen. ¹⁾

Nu doet zich het geval voor, dat iemand zonder den wil om *abortus* te verwekken, eene vrouw zoodanig mishandelt, dat zij aborteert. Moet nu die persoon als strafbaar beschouwd worden? Neen, want hij deed het niet *met den wil om de vrouw te doen miskramen*. ²⁾ Farinacius zegt: "*Si ignorabat, etiam abortu secuto, non tenetur de eo.*"

Het derde lid van art. 317 behandelt de gevallen, waarin de *abortus* is verwekt door geneesheeren,

1) Zie Rauter § 458.

2) Zie Farinacius, quaestiones 122, No. 155.

heelmeesters, vroedmeesters en dergelijke beambten; zij krijgen eene verzwaarde straf. Wij zagen boven, dat geenszins de meening der strafwet kan zijn, om een geneeskundige te straffen, als hij *abortus* verwekt, om het leven der moeder te redden. Misdaad is het hier niet, want het misdadige opzet wordt gemist; het doel is juist voortreffelijk. Art. 317 wil onder genoemde geneesheeren en heelmeesters, artsenijbereiders en dergelijke beambten verstaan, lieden van het geneeskundig vak, die hun bevoegdheid misbruiken, en tegen genot van hooge sommen *abortus* verwekken. En niet ten onrechte worden zij zwaar gestraft, die hunne kunde tot zulke misdaden bezigen. Moeilijk echter is het, den arts te beschuldigen van *abortus procuratio*: hij kan zich altijd verdedigen met te zeggen, dat hij zich in de teekenen der zwangerschap heeft vergist. Het doel van de medische wetenschap is juist het tegenovergestelde, om niet zonder nut menschenlevens te vernietigen. Ten tweede is de arts altijd in staat, zich *abortiva* te verschaffen, en is handiger in het aanleggen van uitwendige instrumenten. Ten derde: de vrouw vertrouwt den medicus en neemt stoffen in, die ze anders niet zou gebruikt hebben.

Vroedvrouwen kunnen ook bewerksters zijn van den *abortus*; de Code Pénal noemt deze niet onder

de geneeskundigen. Carnot meent, dat de Code de vroedvrouwen opgenomen had in de woorden „autres officiers de santé”. Chauveau en Hélie meenen, dat zulks niet het geval is, daar de Code in art. 378 wel degelijk, behalve de geneesheeren en heelmeeesters, autres officiers de santé en apothekers nog de vroedvrouwen opnoemt. De meening van Chauveau hierover is, dat men de vroedvrouw minder gevaarlijk en minder schuldig acht dan de artsen.

Bij ons echter moeten de vroedvrouwen eenen cursus over verloskunde affloopen en dan examen doen. Mij dunkt, dat wij dan die personen wel degelijk als verloskundigen kunnen beschouwen en eventueel de verzwaarde straf opleggen.

POGING TOT ABORTUS.

De Code Pénal straft de *poging tot abortus* niet gelijk andere wetgevers. De Oostenrijksche en Pruisische wetboeken maakten onderscheid tusschen *abortus* en *poging tot abortus*. De poging werd gestraft met een gevangenisstraf van ééne maand tot een jaar. De wet van Louisiana bedreigt *de poging tot abortus* met 3 jaren gevangenisstraf.

Dat de Code de *poging tot abortus procuratio* niet straft, kunnen wij zien aan de uitdrukkingen: "1°. het misvallen van eene zwangere vrouw zal bewerkt hebben," 2°. in gevalle het misvallen daarop gevolgd is", 3°. in gevalle het misvallen plaats gehad heeft."

De *poging tot abortus* is zeer zeker strafbaar, maar de Code straft haar niet, omdat het zeer moeilijk en onkiesch zou zijn een onderzoek in te stellen. Boven zagen wij, dat Casper verklaarde, dat hij bij verwekking van *abortus* den schuldige nooit zag straffen. Hoeveel te moeilijker zou het dan niet zijn, de *poging tot abortus procuratio* te straffen! Verder zou men dikwijls in onderzoeken moeten vervallen, waarbij de eer van vrouwen in het spel moet gebracht worden, zonder hoop eenig resultaat te verkrijgen.

DE BEPALINGEN VAN HET NIEUWE ONTWERP VAN
STRAFRECHT OVER DEN ABORTUS.

Het nieuwe ontwerp van een wetboek van strafrecht is in ons geval minder streng. Het bedreigt in Art. 319 de vrouw, die opzettelijk de afdrijving van hare vrucht veroorzaakt, of door een ander laat

bewerken, met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren. In art. 320 vinden wij, dat het ontwerp onderscheid maakt, of de daad met of zonder wil der vrouw is geschied. Wanneer het afdrijven zonder levensgevaar plaats heeft, is de straf van den bewerker ten hoogste 9 jaren; 12 jaar als maximum krijgt hij wanneer de vrouw sterft. Hij, die met toestemming der vrouw hare vrucht afdrijft, zonder dat zij in levensgevaar verkeert, wordt met gevangenisstraf van hoogstens 4 jaren en 6 maanden, en wanneer de dood der vrouw volgt, met ten hoogste 6 jaar gestraft.

Wanneer een geneeskundige, vroedvrouw of artsenijbereider, medeplichtig is aan het misdrijf van art. 319, of schuldig of medeplichtig is aan een der in art. 320, 321 omschreven misdrijven, kunnen de in die artikelen bedoelde straffen met een derde worden verhoogd, en kan de persoon in kwestie van de uitoefening van zijn beroep worden ontzet

Wij zien dat de nieuwe strafwet met den Code Pénal verschilt in de volgende opzichten:

- 1°. dat de straffen minder streng zijn,
- 2°. dat er verschil bestaat in de straffen naar gelang de *abortus met of zonder toestemming* der vrouw is bewerkt.
- 3°. dat er op gelet wordt, of de afdrijving met of

zonder levensgevaar voor de vrouw heeft plaats gehad.

4°. dat er in art. 322 niet alleen geneesheeren en artsenijsbereiders, maar ook vroedvrouwen worden genoemd.

Het ontwerp heeft terecht deze vier gevallen, die in den Code Pénal niet voorkwamen, opgenomen; jammer echter, dat er niet een vijfde bijgevoegd is, om den geneeskundige voor lastige vervolgingen, die toch tot geen doel zouden leiden, te vrijwaren. Het is te hopen, dat bij eene herziening hierop zal worden gelet.

STELLINGEN.

I.

Op den meester die zonder wettige redenen weigert den gehuurde, in dienst te nemen is art. 1639. B.W. al. 3 toepasselijk.

II.

Art. 805 Wetboek v. Koophandel is van toepassing wanneer de faillietverklaring na overlijden plaats had.

III.

Het eenig kind uit het eerste huwelijk des erf-laters, kan volstaan met aan de tweede echtgenoot, aan welke de hertrouwe het vruchtgebruik zijner nalatenschap heeft gegeven, het vierde deel der erfenis af te staan, wanneer het de beschikking niet wil uit voeren.

IV.

De acceptatie des betrokkenen bewerkt geene schuld-vernieuwing.

V.

Den schipper mag op zijn loon geen geld op bodemerij worden geschoten.

VI.

Art. 1480. betreft ook den erfgenaam van den dief.

VII.

De keuze van Scheidslieden is deelbaar.

VIII.

Terecht is bij ons ook op de voleindigde poging (Délit manqué) eene mindere straf gesteld.

IX.

In geval de Kantonrechter zich blijft onbevoegd verklaren, omdat hij voor dat wanbedrijf niet competent is, en de Rechtbank hem competent blijft verklaren, kan de zaak niet tot eene beslissing komen.

X.

Het zich toeëigenen van geld uit een gesloten bus, door hem aan wien deze ter hand gesteld was tot het inzamelen van giften, is te straffen volgens art. 408 C. P.

XI.

Art. 339 C. P. is niet van toepassing, wanneer het misdrijf is begaan met iemand, die in dat huis zich ten bezoeke bevond en kan van toepassing zijn al heeft het altijd buiten de woning plaats.

XII.

Poging met ongeschikte middelen of ontbrekend voorwerp moest niet geheel straffeloos zijn.

XIII.

Bij het afleggen van getuigenis in strafzaken, kan ook hij, die niet tot de Doopsgezinde gemeente behoort, volstaan met de belofte van de waarheid te zullen zeggen.

XIV.

Om van het recht van petitie volgens art. 9 v. d. Grondwet gebruik te kunnen maken, wordt niet gevegd, dat men ingezet en zij in den zin van art. 3 van de wet van 28 Juli 1850. Staatsbl. 44.

XV.

Het is wenschelijk dat Nederland de belasting op het zout opheffe.

XVI.

De invoering van een licensesstelsel is niet aan te bevelen als middel van beteugeling van sterken drank.

XVII.

Het subsidieeren van schouwburgen moet door den Staat geschieden.

XVIII.

De medeonderteekening der ministers is ook noodig bij het besluit, door hetwelk een nieuw ministerie wordt benoemd, en bij de missive, bij welke de koning der Kamer mededeelt, dat hij eene aangenomene wet bekrachtigt.

XIX.

De vrouw mag borgen voor de dos ontvangen, niettegenstaande L. 1 en 2 D. C. ne fide jussores dotium (5.20)

XX.

Het den huurder gegeven pand houdt, bij stilzwijgende wederinhuring, zijnen ouden rang.

E R R A T A.

Stelling I, III, VI, XVIII en XIX leze men als volgt:

I.

Op den meester, die zonder wettige redenen weigert den gehuurde in dienst te nemen, is art. 1639 B. W. al. 3 toepasselijk.

III.

Het eenig kind uit het eerste huwelijk des erflaters kan volstaan met aan den tweeden echtgenoot, aan wien de hertrouwde het vruchtgebruik zijner nalatenschap heeft gegeven, het vierde deel der erfenis af te staan, wanneer het de beschikking niet wil uitvoeren.

VI.

Art. 1480 B. W. betreft ook den erfgenaam van den dief.

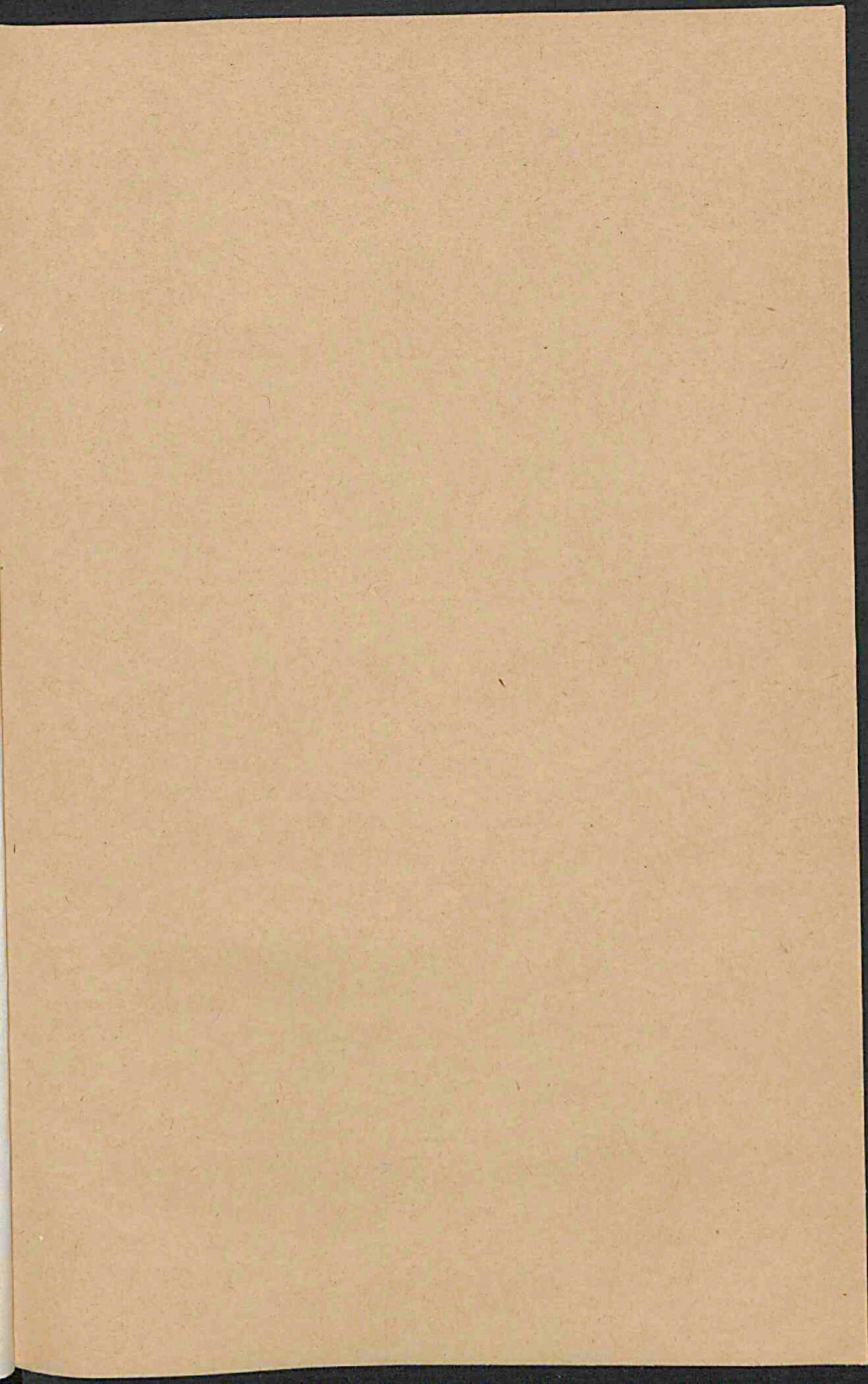
XVIII.

De medeonderteekening der ministers is ook noodig bij het besluit, door hetwelk een nieuw ministerie wordt benoemd, en bij de missive, bij welke de Koning der Kamers mededeelt, dat hij eene aangenomene wet bekrachtigt.

XIX.

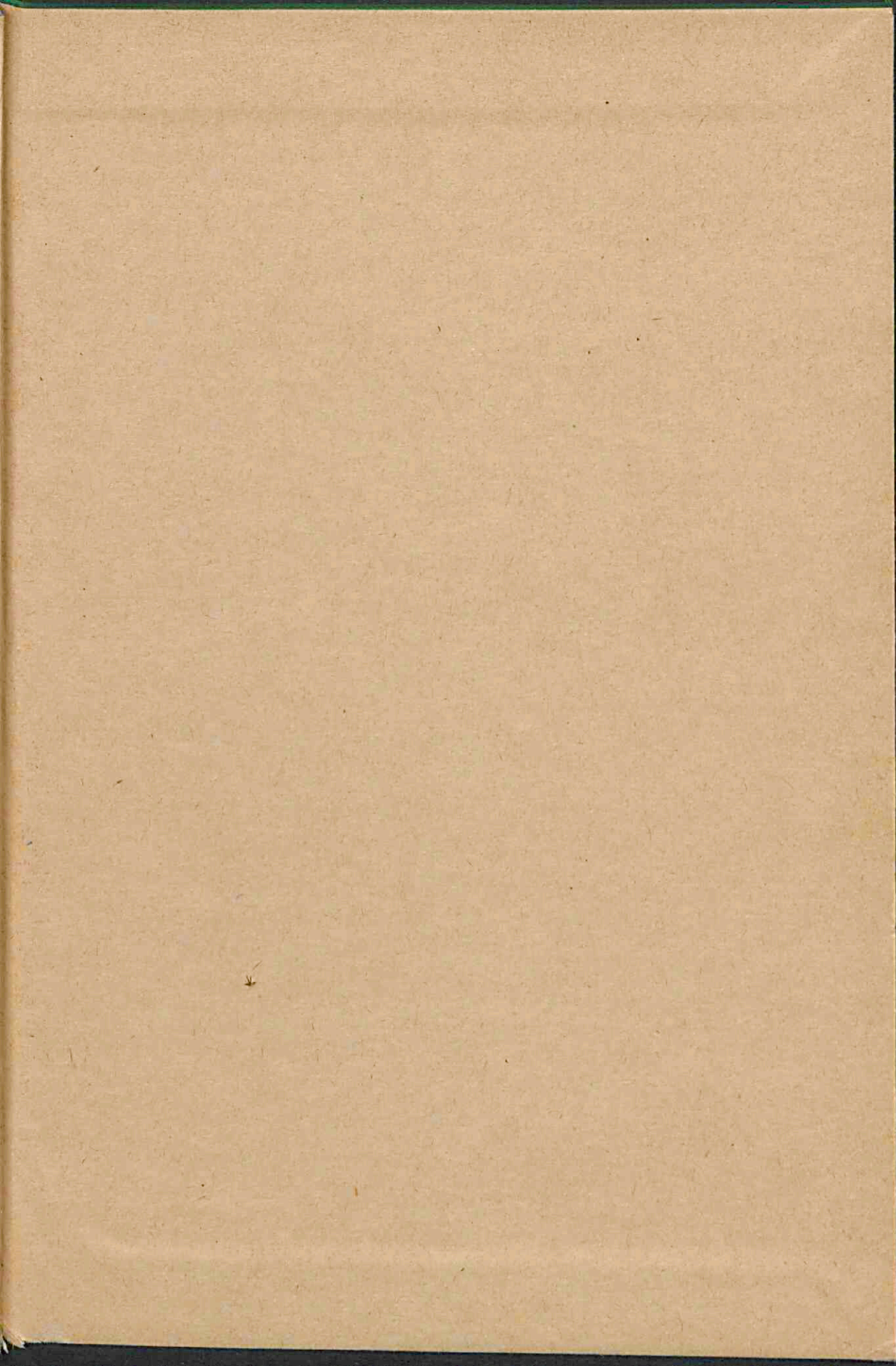
De vrouw mag borgen voor de dos ontvangen, niettegenstaande L. 1 en 2 C. ne fide jussores dotium (5.20).

D
Ut
1 3